

enim tu in tuis litteris fortasse rationes omnes illas, quibus excusari posset hoc factum, ponere voluisti, vel propter tuam humilitatem, vel propter litterarum brevitatem. De re ergo quam plene non novi, suspensam relinquens sententiam, unum quod fecisti ir retractabiliter laudo, quod videlicet deposito jugo regiminis, sine jugo tamen esse noluisse: sed amicam repetens disciplinam, de magistro fieri denuo discipulus non erubuisti. Nam cum pastoralis vinculo solutus posses tui remanere juris: siquidem promotio abbatis, emancipatio filii est (263): tu tamen hac potestate tui non utens, sicut aliis dominari renueras, sic tibi quoque præesse timuisti: quique ut magister esses aliorum, minus te iudicabas idoneum; nec te quidem tibi credens, tuus fieri discipulus contempsisti. Et merito: quia qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit (264). Et quidem quid alii de se sentiant, ignoro: ego de me expertus sum [al. sentio] quod dico: et facilius imperare, et securius possum præesse aliis multis, quam soli mihi. Prudens ergo humilitas humilisque prudentia fuit, quod nequaquam credens ad salutem te posse sufficere tibi, alieno potius arbitrio deinceps vivere proposuisti.

8. Laudo etiam, quod non novum vel magistrura, vel locum requisisti, sed ad claustrum de quo exieris, et ad patrem sub quo profeceras, familiariter rediisti. Rectius quippe fuit ut domus quæ te nutrierat, sed pro fraterna charitate dimiserat, exoccupatum reciperet, quam de ejus desolatione aliena gauderet. Quod tamen in hoc episcopi licentiam non habueris, nolo ut negligenter ducas: sed aut per te, aut per mediam personam, quantum in te est, satisfacere non differas. Post hæc conversare simpliciter inter fratres, devotus Deo, magistro subditus, senioribus obediens, junioribus contemperans [al. obtemperans]. Angelis placens, verbo utilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. Cave autem, ne, quia olim in honore positus fuisti, etiam nunc te putes præ cæteris honorandum: sed magis humilem omnibus exhibeas, tanquam de cæteris unum. Nec enim dignum est ut inde exigas honorem, unde refugis laborem.

9. Potest hinc etiam nasci aliud periculum, ad quod te præmonitum et præmunitum esse volo. Nam sicut omnes ita mutabiles sumus, ut plerumque quod heri volebamus, hodie recusemus; et quod

(263) Nimirum qui ex monacho fit abbas, eximitur a jure et subjectione sui abbatis.

(264) Argutum et sapiens sancti Bernardi dictum. Nam φιλαυτία seu amor sui ipsius, magnus errorum artifex, in causis propriis fere mentem et oculos homini surripit: facitque adeo illum stultescere, et verum de rebus iudicium amittere, ita ut qui aliis non raro recte norunt consulere, in propriis fœde cæcutiant, imo desipiant, seseque misere decipiant. Porro in via vitæ spiritualis seu religiosæ sine duce velle procedere, res plena discriminis est, ut passim sancti Patres et ascetici scriptores ostendunt. Ad August. Prol. lib. De doctrina Christ. Basil. Constit. Mon. cap. 23, et Quæst. Brev. n. 301; Gregor

hodie nolumus, cras desideremus: sic quandoque diabolo suggerente poterit contingere, ut ex memoria relictis honoris tui animum pulset cupiditas; ita ut omnia quæ viriliter contempsisti, pueriliter desiderare incipias. Dulcescent animo quæ prius amara fuerunt, sublimitas loci, domus cura, rerum dispensatio, obsequia famulorum, libertas tui, potestas in alios; in tantum ut prope reliquisse te pœniteat, quod prius tenere gravabat: cui pessimæ tentationi si vel ad horam (quod absit) assensum præbueris, non mediocre damnum incurres tuæ conversionis.

10. En tota illius elegantissimi et eloquentissimi doctoris sapientia, a quo doceri de tam longinquo postulasti: en illud expectatum ac desideratum eulogium, quod audire tantopere studuisti: hæc summa nostræ eruditionis. An adhuc aliquid magnum exspectas? totum audisti. Quid amplius requiris? exhaustus est fons, et tu quæris aquam in sicco? Exemplo illius evangelicæ viduæ, de paupertate mea totum quod habui, misi (Luc. xxi, 2-4). Quid verecundaris? quid vultum dimittis? Tu me coegisti. Sermonem quæstisti; sermonem habes. Sermonem, inquam, habes jam satis longum, sed mutum; verbis plenum, sensibus vacuum: non quo, ut petieras, in corde tua charitas ordinetur, sed quo me insecitia publicetur. Nam unde jam poterit excusari? Possem forsitan dicere, quod febre tertiana laborans, quo pro officio meo curis occupatus hæc dietaverim, cum scriptum sit: Sapientiam scribe in otio (Eccli. xxxviii, 25). Sed hæc recte prætenderem, si grande aliquod atque operosum opus aggressus fuisset. Nunc autem in tantillo opusculo, ut occasionibus me non excuse, nihil horum certius prætere posse, quam, ut sæpe jam dixi, scientiæ paupertatem.

11. Sed habeo nonnullam mæ confusionis consolationem. Nam etsi non feci ut petieras, si non misi quod speraveras; agnoscis certe quia volui. Sufficiet autem voluntas, ubi deesse vides facultatem explendi. Denique etsi tibi nullam conferat utilitatem, vel mihi proficiet ad humilitatem. Stultus quippe dum non loquitur, sapiens putatur (Prov. xvii, 28): nam quod non loquitur, non sensus inopia, sed humilitatis esse custodia creditur. Ego itaque si adhuc siluissem, sapiens dicerer, sed non essem. Nunc autem alii insipientem me ridebunt, alii subsannabunt

Nyssen. lib. De Virg. Hieron. epist. 4, ad Rusticum; Greg. Magn. lib. I Dial. cap. 1, et lib. II, in librum I Reg. Cassianum, Collat. 2, capp. 11, 15; S. Dorothei. Serm. 5; Vincent. Ferrer. tract. De Vita spir. cap. 4; Turrecrem. tract. 9 in Reg. S. Benedicti; S. Bonav. lib. De Sex Alis; Alphons. Rodrig. in p. Exercit. tract. 7, cap. 2-4; Ludov. de Ponte, p. II. Duc. spir. tract. 4, cap. 2, et p. I, De Perf. Chr. tract. 2, cap. 9; Rossignol. De Discipl. Perf. lib. I, cap. 1; Hier. Plat. De Bon. Stat. rel. lib. I, cap. 24; Jacob. Alv. de Paz. De Vita spir. tomo I, lib. v, capp. 12, 13; denique Julium Nigrone in Tract. ascet. tract. 1.

idiotam, alii præsumptori indignabuntur. Putasne parum hoc mihi conferat religionis emolumentum, cum humilitas, ad quam utique ducit humiliatio, totius sit spiritualis fabricæ fundamentum? Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugas humiliationis. Nam si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem provehi. Prodest itaque mihi meam insipientiam sciri, et a scientibus [al., sapientibus] jure confundi, cui sæpe contigit a nescientibus injuste laudari. Terret me Apostolus, qui et ipse territus dicit: Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me (II Cor. xii, 6). Quam pulchre dixit, parco. Non parit sibi arrogans, non parit sibi superbus, non cupidus vanæ gloriæ, et jactator actuum suorum, qui vel sibi arrogat quod est, vel mentitur de se quod non est. Solus qui vere humilis est, parit animæ suæ: qui ne putetur, quod non est, semper quantum in se est, vult nesciri quod est.

12. Grande revera periculum, audire quemquam de se supra quam sentit in se. Quis dabit mihi apud homines tantum de veris digne humiliari, quantum vel de falsis datum est indigne exaltari? Illam mihi vocem propheticam jure assumerem: Exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus (Psal. lxxxvii, 16); et illud: Ludam, et vilior fiam (II Reg. vi, 22). Ludam scilicet ut illudar. Bonus ludus, quo Michol irascitur, et Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, sed Angelis pulcherrimum spectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus, quo efficitur opprobrium abundantibus, et despectio superbis. Nam revera quid aliud sæcularibus quam ludere videtur, cum, quod ipsi appetunt in hoc sæculo, nos per contrarium fugimus: et quod ipsi fugiunt, nos appetimus? More scilicet jocularum et saltatorum, qui capite misso deorsum, pedibusque sursum erectis, præter humanum usum stant manibus vel iaculant, et sic in se omnium oculos defigunt. Non est hic ludus puerilis, non est de theatro, qui feminis fœdisque anfractibus provocet libidinem, actus sordidos representet: sed est ludus jucundus, honestus, gravis, spectabilis, qui celestium spectantium delectare possit aspectus. Hoc casto et religioso ludo ludebat qui dicebat: Spectaculum facti sumus Angelis et hominibus (I Cor. iv, 9). Hoc ludo et nos interim ludamus, ut illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat qui potentes deponit, et exaltat humiles; qui nos lætificet, gloriificet, in æternum exaltet.

EPISTOLA LXXXVIII (265)

AD EUMDEM

Se multis occupationibus impeditum, hactenus non potuisse votis ejus satisfacere; cogique etiam modo parcius scribere. Opusculum quoddam suum edi in publicum vetat, nisi recognitum.

1. Omitto nunc imperitiam meam, taceo professionis humilitatem, seu humilitatis professionem, nec jam obtendo vel loci, vel nominis mei non dico abjectionem, sed mediocritatem: quia quidquid tale dixerim, tu hoc non necessariam excusationem, sed dilatoriam occasionem nominabis, qui meam, ut mihi videbatur, justam verecundiam, pro tuo libitu nunc indiscretionem, nunc falsam humilitatem, nunc etiam veram superbiam interpretaris. Horum itaque, quia tibi in dubium venire possunt, nihil assero. Illud autem simpliciter tuæ dilectioni intimo, quod indubitanter te credere volo: toto scilicet hoc tempore, ex quo tuus nuntius, non is, sed alius recessit a me, nullam mihi omnino fuisse otium ad id quod poscis idoneum, tum propter dierum malitiam, tum propter noctium brevitatem. Sed et nunc quoque ita me novissimæ tuæ litteræ occupatissimum invenerunt, ut ipsas etiam fuerit mihi scribere tibi. Vix quippe illas tuas inter prandendum (nam illa hora mihi primum redditæ sunt) perlegere potui. Vix has meas quantulascumque furtim, raptim, anticipatis horis, breviter succincteque rescripsi. Quarum quidem brevitatem an æquo animo feras, tu videris.

2. Ego enim, ut verum fatear, propter te, mi Ogeri, ipsis curis meis compellor irasci, quanquam in his teste conscientia, soli charitati cupiam deservire: ejus profecto imperio, quia sapientibus et insipientibus debitor sum, ipsa sola facere potuit, ut necdum tibi potuerim satisfacere. Quid ergo? charitas tibi denegat quod tu petis ex charitate? Petisti, quæstisti, pulsasti; et charitas te frustrata est. Quid mihi indignaris? Si vis, si audes, irascere charitati. De qua namque præsumis impetrare quod postulas, ipsa prohibente fit ne impetres. Et ecce jam longum causatur sermonem, et tibi indignatur qui cogis. Non quod tibi displiceat zelus quod id facis; quippe quem et ipsa donavit tibi: sed vult te illum habere secundum scientiam, ut cautus sis majora minoribus non impedire. Vides quam invitatus avellor a longiori epistola, dum ductus delectatione tibi colloquendi, et desiderio satisfaciendi, dominæ charitati molestus fio, qua jam dudum imperante finem fieri, necdum taceo. O quam lata in tuis litteris patet materia respondendi. Quod si digne licuisset ut libuisset, et tibi forsitan satis esset et mihi. Sed quæ aliud præcipit, domina est, imo dominus est. Deus enim charitas est (I Joan. iv, 16): et satis agit pro imperio, quatenus debeam potius obtemperare sibi, quam vel mihi, vel tibi. Et quoniam oportet charitati Deo magis obedire quam hominibus; nolens dolensque, non quidem nego quod postulas, sed interim differo: ne dum tuæ cupio humiliter satisfacere voluntati, sub prætextu falsæ humilitatis per veram superbiam, arcem tantæ potestatis, quæ, te veraciter attestante, etiam Angelis imperat in caelis, terrenus vermiculus in terris videar impugnare.

(265) Scripta circa annum 1127.

3. Libellum quem quæris, ipse quoque antequam tuus nuntius ad nos veniret, ab eo cui commendaveram, requisivi: sed necdum recepi. Dabo autem operam ut vel cum veneris, si tamen unquam aliquando veneris, illum invenias, videas, et legas; non autem transcribas. Nam illum alium quem te significas transcripsisse, ego quidem legendum tibi miseram non transcribendum: videris tu, qua vel quorum utilitate transcriberis. Quod autem te mitente eum nunc habet abbas de 95 Sancto-Theoderico, ego quidem non jusseram (266), nec tamen displicet mihi. Ut quid enim libellus meus oculos ejus formidaret, cui se videndum animus quoque meus totum, si posset, expanderet? Sed heu! in quanta sermonis angustia mentio se ingressus de tali viro, ne liceat, ut dignum erat, in tam dulcissima nobis memoria aliquandiu immorari, quando jamjamque desiderat epistola finem? Obsecro te ne graveris opportunitatem quærere quomodo ad eum pergas, prædictumque opusculum non prius cuiquam scribendum vel legendum exponas, quam cum eo totum pervideas; pariterque conferatis, et corrigatis quæ corrigenda sunt, ut in ore duorum testium stet omne verbum. Et tunc demum an passim cuilibet, an paucis tantum, an vel cuiquam, an forte etiam nulli expediat demonstrari: et si illa quoque præfatuincula (267), quam de nostris aliis litteris eidem coaptasti, apte sedeat, an vero aptior quæri debeat, vestro utriusque iudicio derelinquo.

4. Sed jam pene mihi exciderat quod in principio epistolæ tuæ questus es, quod te arguerim mendacii. Hoc aliquando me locutum fuisse, non satis recolo. Si quid tamen fuerit (nam magis me oblitum, quam tuum nuntium mentitum crediderim), jocando potius quam serio dictum fuisse non dubites. Egone levitate te usum putaverim, aut apud te esse Est et Non? Absit a me hæc suscipio de te, qui iugo veritatis beatus quod portas ab adolescentia, lascivos annos morum superas gravitate! Nec tam simplex sum, ut simplicem oris prolationem sine cordis duplicitate mendacium putem: nec tam incuriosus tui,

(266) Opusculum istud procul dubio non aliud est, quam Apologia ad Guillelmum abbatem, quam Ogerius expectabat urgebatque apud Claram-Vallem, dum eam Bernardus perficiebat, ut patet ex ultimis ejusdem Apologiæ verbis. Sed cum eam necdum accurate descriptam ante discessum obtinere potuisset Ogerius, eam postea a Bernardo missam accepit examinandam, atque eo inconsulto communicavit Guillelmo abbati, cui incripta est, quam Bernardus emendatam ipse transmissurus erat.

(267) Præfatuincula hæc epistola ad eundem Guillelmum, quæ inter Bernardinas censeri solet, ordine octogesima quinta, in capite Apologiæ relata.

(268) Scripta circa annum 1127.

(269) Hæc epistola gravibus verbis significat vir sanctus, quam sit alienus a litteris ad amicos minus utilibus et necessariis scribendi, quod id fiat cum iactura temporis et otii, gravioribus magisque sanctis negotiis tribuendi; item silentii, quod religiosus incumbit; denique quietis et tranquillitatis internæ, cujus dispendium adfert illa scribendi cura et occu-

ut oblitus sim, vel quod jamdudum conceperis in affectu, vel quid ab affectu impederit.

EPISTOLA LXXXIX (268)

AD EUMDEM.

Scriptiōnis brevitatē excusat prætextu sacri temporis, cui potius silentium competat: item professionis et ruditatis, ut docendi munus usurpare non audeat.

1. Indignaris forsitan, vel, ut temperantius dicam, miraris, quod pro longiori epistola, quam a nobis speraveras, tam brevem chartulam receperis. Sed memento juxta virum Sapientem, omnia sub celo tempus habere: et tempus quidem loquendi, et tempus esse tacendi (Eccle. III, 1, 7). Quando autem suum tempus silentium habebit, si hos etiam sacros dies Quadragesimæ nostra sibi vindicat confabulatio? Eaque ipsa tanto occupatior, quanto laboriosior; dum non quidem præsentem alterutrum dicere leviter valemus quæ volumus, sed absentibus necesse est nobis invicem diligenter dictare, quæ vel petimus ab invicem, vel petimur. Deum vero absens cogito, dictito, scriptito, mittoque quod præsens legas; rogo ubi otium, ubi silentii quies (269)? Sed hæc, inquires, omnia facere potes in silentio. Mirum si ex sententia hoc respondeas. Quantus enim tumultus est in mente dictantium, ubi multitudo perstrepat dictionum, ubi orationum varietas et diversitas sensuum concurrat: ubi sæpe respuitur quod occurrit, et requiritur quod excidit: ubi quid pulchrius secundum litteram, quid consequentius juxta sententiam, quid planius propter intelligentiam, quid utilius ad conscientiam, quid denique, cui, vel post, vel ante ponatur, intentissime attenditur; multaque alia quæ a doctis in hujusmodi curiosius, observantur? Et tu in hoc mihi dices esse quietem? tu hoc, etiamsi lingua sileat, silentium nominabis?

2. Quanquam non solum temporis, sed nec meæ 96 professionis est, huic rei operam dare quam postulas, nec possibilitatis adimplere quod optas. Siquidem vel monachi quod esse videor, vel pecca-

patio. Loquitur Bernardus de officio et vocatione monachi secundum se. Nam monachus, quatenus talis, non vocatur ad prædicandum et docendum; sed ad vacandum in solitudine Deo et saluti propriæ, per meditationes et virtutum exercitia. Unde epistola 42 (habetur tomo II inter Tractatus) ait S. Bernardus « Labor et latebræ et voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia; hæc vitam solent nobilitare monasticam. » Quapropter ne fortassis temere et imprudenter inertes, si qui tales alicubi latitant monachi, auctoritate sancti Patris abutantur ad fomentum ignaviæ suæ, quasi studia litterarum et scientiam improbet in monachis, audiant hi ipsum alibi tales manifeste redarguentem. « Videar forsitan, » inquit, « nimius in suggillatione scientiæ, et quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit! Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint et prosint litterati sui, sive ad refellendos eos qui ex adversa sunt, sive ad simplices instruendos, » etc., ejusdem sermonis, quæ legisse juvabit serm. 36 in Cantica, n. 2.

toris quod sum, officium non est docere, sed lugere. Indoctus quoque (quod et vere me fateor esse) si præsumat docere quod nescit, nihil indoctus agit. Docere itaque nec indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec poenitenti in affectu. Sed et propter hoc elongavi fugiens, et maneo in solitudine, et cum propheta proposui custodire vias meas, ut non delinquam in lingua mea (Psal. XXXVIII, 2), quoniam juxta eundem Prophetam: *Vir linguosus non dirigitur super terram* (Psal. CXXXIX, 12); et secundum aliam scripturam: *Mors et vita in manibus lingue* (Prov. XVIII, 21). Silentium autem, dicente Isaia, *cultus justitiæ est* (Isa. XLII, 17); et, *Bonum est, ut docet Jeremias, expectare salutare Dei cum silentio* (Thren. III, 26). Ad hunc ergo justitiæ cultum, hanc omnium virtutum matrem, nutricem, custodem, ne penitus videar negare quod petisti; et te, et quicumque tuis similes proficere cupiunt in virtutibus, invito et provoco, etsi non verbo doctrinæ, certe mei silentii exemplo, ut vel silendo doceam te silere, qui loquendo compellis me docere quod nescio.

3. Sed quid ego facio? Mirum si non rides, quod ego qui multiloquium tantopere damnare videor, in tam multa verba tam loquaciter jam progredior; et dum cupio tibi commendare silentium, contra silentium per multiloquium pugno. Guericum nostrum (270), de cujus conversatione et poenitentia consolari desideras, quantum ex fructibus ejus perpendifimus, noveris Deo digne conversari, dignosque poenitentia facere fructus. Libellum autem, quem a me exigis, penes me modo non habeo. Quidam enim amicus noster eodem zelo, quo tu flagitas, diu est quod apud se illum detinet. Sed ne tuæ pietatis [al., benignitatis] petitionem abire patiar omnino frustratam, alium nuper a me editum, in Laudibus Virginis matris (271), tibi transmitto: quem, quia ejus exemplar non teneo, rogo ut quantocius ad me remittas; vel, si maturius adveneris, ipse deferat tecum.

EPISTOLA XC (272).

AD EUMDEM.

Amori sincero non opus esse prolixis litteris, aut multis verbis: sequæ e valetudine propemodum desperata convalescere.

1. Breves brevibus reddidi litteras, occasionem utique breviter rescribendi de tuarum brevitate libenter accipiens. Et vere quid juvat veras, et, ut veraciter loqueris, æternas amicitias vanis atque transitoriis jactitare verbulis? Quantalibet versuum diversitate, verborum multiplicitate, scriptorum varietate tuam mihi charitatem ostentare seu commendare coneris, minus certe sentio te exprimere

(270) Guericus iste anno 1138 factus est abbas Ignaicensis, cujus sermones in tomo sexto. De eodem rursus in epistola sequente.

(271) Sic inscribit Homilias super *Missus est*.

(272) Scripta circa annum 1127.

(273) Hujusmodi scriptationes devotioni et orationi impedimento esse dicit in epistola præfixa

quam diligis, idemque tu de me sentiendo non falleris. Cum tuæ litteræ in manus nostras venerunt, te in corde nostro qui eas miseris, invenerunt. Has quoque nostras nec me sine te scribere certus sum, nec te sine me confido lecturum. Laboramus quidem uterque ad alterutrum scriptitando, fatigantur et nuntii alterius ad alterum scripta portando: sed nunquid spiritus gravantur amando? Cessent igitur quæ absque labore non possunt acitari; et illud frequentetur, quod quanto attentius satagitur, tanto minus constat laborari. Quiescant, inquam, a dictando ingenia, labia a confabulando, a scribendo digiti, a discurrendo nuntii (273): non autem quiescant corda die ac 97 nocte meditari in lege Domini, quæ est charitas. A quo negotio quanto quietiores sumus, tanto minus quiescimus: quantoque occupatiores sumus in illo, tanto nos quietiores sentimus ex illo. Amemus, et amemus; in altero nobis, in altero nostris consulentes. Nam quos amamus, in ipsis profecto requiescimus; a quibus autem amamur, ipsis nos in nobis requiem paramus. Porro amare in Deo, charitatem habere est: studere vero propter Deum amari, charitati servire est.

2. Sed quid ego facio? Ego promissor brevitas, jam tenebor prolixitatis exhibitor. Si de fratre Guericco desideras, imo quia desideras scire, sic currit non quasi in incertum, sic pugnat non quasi aerem verberans. Sed quoniam scit neque pugnantis esse, neque currentis, sed miserentis Dei; ipsum rogat a te orari pro se, quatenus qui jam donavit ei et pugnare et currere, det et vincere et pervenire. Abbatem vestrum mihi, non tantum propter te, sed et propter suam bonam famam charissimum, corde meo et ore tuo saluto, gratantissime eum visurus illo et tempore et loco quo promisisti. Notifico etiam tibi, quod et nunc paulisper aggravata manu Domini super me, impulsus eversus sum ut caderem, ita ut securi ad radicem infructuosæ arboris corporis mei apposita, jamjamque succidi metuerem: cum ecce tuis cæterorumque amicorum nostrorum orationibus et hac vice pius Dominus pepercit mihi, sub spe tamen promissi fructus in futuro.

EPISTOLA XCI.

AD ABBATES SUSSIONE CONGREGATOS (274).

Abbatē excitat ad strenue curandum negotium, cujus causa convenerunt. Studium profectus serio commendat: nil morandum, si tepidi quidam et dissoluti forsitan detrectent et obmurmurent.

Reverendis abbatibus apud Suessionem innomine Domini congregatis, servus sanctitatis eorum

Apologiæ ad Guillelmum abbatem, et supra in epistola 89.

(274) Scripta circa annum 1130. — Hoc unum est ex primis capitulis generalibus nigrorum, ut vocant, monachorum ex provincia Remensi. Causa ejus et occasio videtur Apologia Bernardi ad Willelmum, qui auctor fuerit, Cluniacensium et Cisterciensium

frater BERNARDUS abbas dictus de Clara-Valle, quæ recta sunt videre, constituere, et tenere.

1. Irascor occupationibus meis, quibus impediatur interesse conventui vestro, corpore tamen duntaxat. Nam spiritum nec spatia terrarum, nec turba curarum absentare queunt: quippe orantem pro vobis, congratulanti vobis, atque in vobis quiescentem. Non me, inquam, sanctorum potest carere conventus, nec loci corporisve distantia privat prorsus a consilio justorum et congregatione: illo præsertim consilio, in quo non hominum traditiones (275) obstinatius defensantur, aut superstitiosius observantur; sed diligenter humiliterque inquiritur, quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. Illuc toto desiderio feror, devotione immoror, condelector amore, inhæreo consensu, æmulatione persisto.

2. Ne ergo in vacuum vos (quod absit) convenisse subsannent qui dicunt vobis, Euge! euge! contendite, obsecro, bonas facere vias vestras et studia vestra, quæ profecto nimis bona esse non possunt. Esto quod possis nimium fortassis esse justus, possis et nimium sapiens: sed plane bonus ultra modum esse non potes. Et quidem lego: *Noli esse nimium justus* (Eccle. vii, 17); lego: *Non plus sapere quam oportet sapere* (Rom. xii, 3): nunquid autem, aut, Ne sis nimium bonus; aut, Non plus bonus quam oportet? Nemo esse bonus plus quam oportet potest. Bonus **98** erat jam Paulus; et tamen nequaquam contentus, libenter se ad ea quæ ante sunt, extendebat, posteriora obliviscens (Philipp. iii, 15), et se ipso semper melior effici studens. Solus Deus melior se ipso esse idcirco non vult, quia non valet.

3. Recedant a me et a vobis qui dicunt: Nolumus esse meliores quam patres nostri, tepidorum et dissolutorum se filios protestantes. Quorum memoria in maledictione est, quia manducaverunt uvæ acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerunt. Aut si sanctis et bonæ memoriæ patribus gloriantur; imitentur certè sanctitatem, quorum indulgentias dispensationesque pro lege defendunt. Quamquam sanctus Elias, *Non sum*, inquit, *melior quam exemplo*, convocandi hunc cœtum, ut regulari observantiæ labenti succurreretur. Habitum est indubie apud Sanctum Medardum sub abbate Gaufrido, ad quem epistola 66. Hunc jam episcopum Catalaunensem Petrus Venerabilis in libri ii epistola 43 laudat, veluti « Cluniacensis, divini Ordinis per totam Franciam primum disseminatorem, auctorem, provectorem, » imo « inveterati draconis de tot monasteriorum cubilibus expulsorem, et monastici torporis excitatorem: » quæ verba huc forsitan referenda. Innocentius II ejusmodi capitula generalia per nigros monachos quotannis in posterum fieri voluit, ut constat ex epistola 480, infra, in append. ad epistolas.

(275) Hoc loco hominum traditiones appellantur indulgentiæ et relaxationes vitæ regularis, de quibus infra, et in epistola 154, n. 1.

(276) Scripta anno Christi 1132.

(277) Quid Bernardus hoc loquendi genere innuat, prodit historia originis Fontanensis monasterii his

patres mei (III Reg. xix, 4): et non dixit se nolle patribus esse meliorem. Vidit Jacob in scala Angelos ascendentes et descendentes (Gen. xxviii, 12), nunquid stantem quempiam, sive sedentem? Non est stare omnino in pendulo fragilis scalæ; neque in incerto hujus mortalis vitæ quidquam in eodem statu permanet. Non habemus hic manentem civitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult: et ubi incipit nolle fieri melior, ibi etiam desinit esse bonus.

4. Recedant etiam a me et a vobis qui dicunt bonum malum, et malum bonum. Qui dicunt cultum justitiæ malum, quodnam bonum jam bonum reputari sunt? Unum verbum olim locutus est Dominus, et Pharisei scandalizati sunt (Matth. xv, 12). At novos nunc Phariseos non verbum, sed silentium scandalizat. In hoc uno certe advertitis, quod occasionem quærunt adversum vos. Sed sinite illos; cæci sunt, duces cæcorum. Intendite salutem parvulorum, non murmuri malevolorum. Non valde illorum vobis curandum est scandalum, qui non sanantur, nisi vos infirmemini. Sed nec ut vestris ipsis omnia in omnibus placeant quæ statuitis, expectandum. Alioquin aut nullum, aut rarum bonum constituitis. Satius vero ipsorum profectibus, quam voluntatibus providetis; fideliusque invitos trahitis ad Deum, quam desiderii cordis eorum relinquitis. Commendo me sanctis orationibus vestris.

EPISTOLA XCII (276).

AD HENRICUM REGEM ANGLORUM.

Monachis a se missis ad construendum monasterium, regis favorem postulat.

HENRICO illustri Anglorum regi, BERNARDUS abbas dictus de Clara-Valle, cœlorum Regi de terreno regno servare fideliter, et humiliter obedire.

In terra vestra tenetur præda Domini mei atque vestri (277), et illa præda, pro qua maluit mori, quam carere illa. Ego eam sequi disposui, et mittere de nostra militia, qui in manu valida, si nobis non displicet, requirant, recuperent et reducant. Et nunc hujus rei gratia præmisi hos quos præsentem verbis: « Bernardus abbas Claræ-Valleensis missis expeditionis suæ militibus, jam finitimas occupaverat regiones, claros agens de hoste antiquo triumphos, eripiens prædam, et restituens Regi suo. Hic instinctu divino de nobili sua Claræ-Valleensi vinea quamdam bonæ spei plantationem ad Anglicanas partes direxerat, fructum in illa gente quærens, sicut ubique terrarum. Exstat adhuc eadem epistola, quam pro eis ad regem scripserat, asserens teneri prædam Domini sui in terra illius, misisse de militia sua viros strenuos, qui eam requirant, recuperent, et reducant. Suadet regi ut nuntiis assistat, et in hoc ne deserat feudum suum; quod et factum est. Suscepti cum honore a rege et regno, in provincia Eboracensi jaciunt nova fundamenta, constituent abbatiam quæ Rievallis nominatur. Et hæc prima plantatio Ordinis Cisterciensis in territorio Eboracensi. » Ex monastici Anglicani tomo I, pag. 733. Plura de Henrico hujus nominis primo vide, si lubet, in notis ad epistolam 138.

cernitis exploratores, qui esse (278) rei indagant sagaciter, renuntiantque fideliter. Assistite eis tanquam nuntiis Domini vestri, et in ipsis feudum vestrum deservite (279). Ipse vero ad honorem suum, ad salutem vestram, ad patriæ sospitalem et pacem, lætum vos et inclytum perducat in bonum ac placidum finem.

99 EPISTOLA XCIII.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM (280).

Officiose eum salutat.

Viro illustri domino HENRICO, Dei gratia Wintoniensi episcopo, BERNARDUS abbas dictus de Clara-Valle, in Domino salutem.

Multorum jam relatione lætabundus accepi, locum gratiæ non infimum humilitatem nostram apud vestram Celsitudinem obtinere. Non sum meritis, sed eo non ingratus. Itaque refero gratiam pro gratia, etsi non condignam, certe quam possum. Nec vereor, quantula sit, oblatam, vel potius relatam a vobis sperni, quam et amanter promereri, et di-

(278) Familiaris Bernardo hæc vox esse ad significandum rei aut hominis statum, in epistolis 118, 304.

(279) Quippe reges et principes sunt tanquam Dei vassalli.

(280) Scripta circa annum 1132. — Henricus, Henrici I Anglorum regis ex sorore nepos, Stephani Angliæ itidem regis frater, atque Stephani comitis Blesensis filius, postmodum episcopus Wintoniensis, in Anglia, ex abbate Glastoniensi, Guillelmo Giffardo suffectus Wintoniæ anno 1128, laudatur ab Anglicis historicis, præterquam ab Henrico Huntindomiensi in Spicilegii tomo VIII, pag. 190, ubi Henrici regis nepos dicitur, « novum quoddam monstrum, scilicet monachus et miles. »

« Mater ejus » (Adela), inquit Guillelmus Neubrigensis, in Historia Angl. libro I, cap. 4, « ne soli sæculo liberis genuisse videretur, apud Cluniacum tonsoravit, » nempe anno 1126, uti diserte refert Historia Glastoniensis (Monastici Anglicani tomo II, pag. 18), « eum inter suos abbates connumerans, in qua dicitur « vir quem abundans litteraturæ peritia illustravit, morumque honestas apprime decoravit, ejus industria tanta Glastoniensi ecclesiæ præstitit beneficia, quod ejus ibidem memoria æterna vigeat per sæcula, » etc. De Henrico ad sedem Wintoniensem postea evecto sanctus Bernardus conquestus est epistola 257 ad Eugenium scribens: « Quid dicam de domino Wintoniensi? « Opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo, » nimirum quod præter arces a principibus (ut auctor est Harpsfeldius, sæculo 12, in Henrico) ad convivium invitatis extortas, Guillelmum Eboracensem intrusum consecrasset, teste Rogerio, in Annalibus ad annum 1140, ubi eum Romanæ sedis legatum vocat. Male itaque a Brito et Henriquez inter Cistercienses recensetur, nec rectius ab isto fortasse inter viros sanctitate insignes (Menolog. Cistere. ad diem 11 Octobris), occasione sumpta ex testimonio Wionis in Ligno vitæ, qui virum prophetæ spiritu clarum prædicat, quod Henrico nepoti ipsum visitanti moriturus prædixit castigandum a Deo ob necem sancti Thomæ Cantuariensis, quem ipse consecraverat: quasi ea vox non potuerit esse timentis potius, quam prophetantis, inquit recte Mauricius in Annalibus. Plures ad eum exstant Petri Venerabilis epistolæ, inter alias vero epist. 24 et 25 libri iv ipsum interpellat, ut ad suum Cluniacense monasterium corpus depositurus revertatur, quibus necnon

gnanter prævenire curastis. Verum modo plura scribere supersedi, donec vestro, si dignum judicatis, agnoscam rescripto, hæc pauca qualiter accipiat. Quæ autem rescribere vel injungere verbo placuerit, abbati Ogerio (281) committere bene potestis, per quem et hæc nostra receperitis. Pro quo etiam vestram Excellentiam compellamus, quatenus enim et notum ex hoc habeatis, et commendatum, utpote hominem honestate, scientia, religio-neque commendabilem.

EPISTOLA XCIV (282).

AD ABBATEM CUJUSDAM MONASTERII EBORACENSIS (283), UNDE EXIERAT PRIOR CUM ALIQUANTIS FRATRIBUS (284).

1. Consilium expetitis a me litteris transmarinis, quod utinam ab alio potius quæsissetis. Coarctar siquidem e duobus. Si enim non respondero, taciturnitas contemptum quoddammodo sonare videbitur. Respondere autem sine periculo me posse non video, cum quidquid respondero, necesse sit aut

Adriani IV litteris, Ludovici Francorum regis et Burgundiæ primatum precibus invitatus (ut refert Chesnius in notis ad Bibliothecam Cluniacensem) præmisso per Petrum Venerabilem thesauro suo, absque permissu regis ab Anglia Cluniacum clam appulit anno 1155. Monasterium gravi æris alieni pondere oppressum exoneravit, factis ad septem millia marcarum argenti seu ad quadraginta millia librarum expensis, monachos quadringenos et amplius Cluniaci degentes pavit; calices quadraginta pro Missis celebrandis, pannumque sericeum magni pretii dedit ecclesiæ, manibusque propriis Petrum Venerabilem Kalendis Januarii anni 1157 defunctum sepelivit. Tandem reversus in sedem suam, non sine magno Cluniacensium luctu diem clausit, quinto Idus Augusti anni 1171.

(281) Ad quem epistola 87 et sequentes.

(282) Scripta anno Christi 1132.

(283) Gaufridum scilicet, abbatem monasterii Sanctæ-Mariæ in diocesi Eboracensis, Ordinis S. Benedicti, quo ex loco monachi duodecim cum Priore egressi, cum ad Cistercienses convolare eis non liceret, confugium fecerunt ad Turstinum archiepiscopum Eboracensem, quem ob præsidium eis impensum laudat Bernardus epistola sequente. Confer epistolam 314, ad eundem Gaufridum.

(284) Ex quo monasterio transierint ad Cistercienses, distincte indicat epistola modo 313, nempe Sanctæ-Mariæ Eboracensis Ordinis S. Benedicti, confirmatque Monasticum Anglicanum, tum in ipsius monasterii Eboracensis, tum præcipue Fontanensis Historia, ex qua hujus, duarumque præcedentium epistolarum argumentum compendiose hic describimus. Abbatia Sanctæ-Mariæ Eboracensis anno 1088 fundata est ab Alano comite, Guidonis comitis Britanniae filio, in ecclesia sancto Olavo dedicata, Eboraco proxima, cui rex Guillelmus, cognomento Rufus, Sanctæ-Mariæ nomen postea dedit. Huc acciti e cœnobio Wittebiensi abbas Stephanus et monachi Benedictini, sub quibus regularis disciplina non sine fenore propagata, circa annum 1132 Gaufrido tertio abbate tantisper languescere cepit. Spargebat ubique famam tunc temporis Cisterciensis religio, anno 1128 (Waverleiensis monasterio in agro Surregiensi primitias obtinente) in Angliam primo invecta: cujus pia æmulatione adducti quidam illius cœnobii monachi numero duodecim, cum per abbatem suum ad Cistercienses convolare sibi non liceret, Turstinum Eboracensem archiepisco-

scandalum cuiquam generare, aut reddere securum quemquam plus quam oportet, aut certe in quo non oportet. Quod a vobis recesserunt fratres vestri, nec nostro, nec nostrorum factum est, me sciente, consilio vel hortatu. Credimus autem ex Deo fuisse, quod nec tantis potuit dissolvi conatibus. Credimus hoc idem et ipsos sentire fratres, qui nostrum tantopere de se ipsis consilium flagitant, credo remordente eos conscientia quod retro abierint. Alioquin beati sunt secundum Apostolum, si se non iudicant in eo quod probant (*Rom. xiv, 22*). Cæterum quid faciam, ut interrogatus nec silendo, nec respondendo molestus sim cuiquam? Ita fortassis expediar, si misero eos qui me interrogant, ad doctiorem, et cujus reverentior sanctiorque auctoritas sit. Sanctus papa Gregorius in libro Pastoralis: « Quisquis bonum majus subire, » inquit, « proposuit, bonum minus, quod potuit, sibi illicitum fecit. » Ad quod probandum subjicit testimonium de Evangelio, dicens: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno cælorum (Luc. ix, 62)*, et infert: Qui igitur fortiori studio intenderat, retro respicere convincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur (*parte III, cap. 28*). » Item ipse in Homilia tertia super Ezechielem: « Sunt nonnulli, qui bona quidem quæ noverunt, operantur, atque hæc operantes meliora deliberant; sed retractantes, meliora quæ deliberaverant, immutant. Et quidem bona agunt quæ cæperant, sed a melioribus quæ deliberaverant, succumbunt. Hi nimirum ante humana iudicia stare videntur in opere; sed ante omnipotentis Dei oculos occiderunt in deliberatione. »

2. En speculum. In hoc non vultum nativitatis, **100** sed factum reversionis suæ considerent: hic se discutiant, hic se dijudicent, cogitationibus suis accusantibus sive defendentibus, et quidem apud spiritualem qui omnia dijudicat, et ipse a nemine iudicatur. Quidnam vero majus aut minus, superius aut inferius, arctius sive remissius sit, quod videlicet reliquerunt, an ad quod redierunt; ego quidem haud temere definierim, ipsi viderint. Et hoc illis Gregorius. Tibi vero, pater reverende, tam tuta certitudine, quam nuda veritate ego dixerim, omnino non expedire spiritum velle extinguere. *Noli,*

pum in sui propositi patronum implorant. Eo itaque duce anno ab Incarnatione Domini 1132, pridie Nonas Octobris, reclamante abbate egressi sunt ex ipso monasterio sacerdotes duodecim cum uno levita, Richardus scilicet Prior; alter Richardus sacrista, aliique in prædicta Historia recensiti, de rebus monasterii præter habitum nihil asportantes. Qua desertione turbatus abbas Gaufridus apud regem, vicinosque episcopos et abbates, præcipue vero apud sanctum Bernardum, de communi violatæ religionis injuria litteris expostulat: Turstinus vero pontifex apologeticam ad Willelmum metropolitam Cantuariensem epistolam scribit (exstat hic supra, pag. 795); imo ipse Bernardus ad prædictum Turstinum, tum ad tredecim illos monachos congratulatoriam, ad Gaufridum autem abbatem excusatoriam transmittit (Epist. 94, 96 et 313). Interea

inquit, prohibere eum qui potest bene facere; sed, si vales, et ipse bene fac (*Prov. III, 27*). Gloriari autem magis oportet in profectibus filiorum, quoniam filius sapiens gloria est patris (*Prov. x, 1*). De cætero nemo mihi molestus sit, quod justitiam Dei non abscondi in corde meo: nisi quod minus fortasse, ob vitandum scandalum, quam debui, dixi.

EPISTOLA XCV (285).

AD TURSTINUM ARCHIEPISCOPUM EBORACENSEM.
Charitatem et beneficentiam ejus erga religiosos laudat.

Patri charissimo et domino reverendo TURSTINO, Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, BERNARDUS abbas Claræ-Vallis, salutem plurimam dicit.

Splendor operis, et opinionis odor bene, ut comperi, in gloria vestra convenerunt. Opinionem opus probat nec falsam fuisse, nec vacuum, cum quod ante sparserat ubique fama volans, res ipsa faciat manifestum. Quomodo nunc vel maxime claruit zelus justitiæ, emittit et invaluit sacerdotalis vigor in defensione videlicet pauperum, et pauperum quibus non erat adjutor (286)! Olim quidem opera misericordiæ et eleemosynas vestras enarrabat omnis Ecclesia sanctorum: sed hoc vobis commune cum pluribus, quippe quod et a cunctis substantiam hujus mundi habentibus exigetur. Verum hoc opus episcopale, hoc paternæ pietatis tam egregium specimen, hic vere divinus fervor, quo pro tuendis suis pauperibus ille procul dubio zelum vestrum accendit et accinxit, qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem; hoc totum, inquam, speciale accessit, vestræ dignitatis decus, insigne officii, ornamentum coronæ. Aliud est reficere ventrem esurientis, et aliud sanctam zelare paupertatem. Ibi enim servitur naturæ, hic gratiæ. *Visitabis, inquit, speciem tuam, et non peccabis (Job v, 24)*. Ergo qui alienam carnem fovet, facit ne peccet: qui autem alienam sanctitatem honorat, fructificat sibi. Ideo ait: Desudet eleemosyna in manu tua, donec invenias [*al.*, videas] justam cui des. Quo fructu? Quoniam *qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet (Matth. x, 41)*. Solvamus proinde naturæ debitum, ne peccemus: simus gratiæ coadjutores, ut et participes fieri mereamur. Sane utrumque ita in vobis admiramus, ut prædicti monachi in episcopali Turstini domo conclusi, cum abbas sui censuris revocari non potuissent, locum ad habitandum ab ipso episcopo accipiant ad Ripponam, a cunctis retro sæculis incultum, spinis consutum, et inter convexa montium et scopulos hinc inde prominentes, Richardo Priori ipso die Natalis Domini a Turstino in abbatem ordinato, qui bieme sub ulmo incredibili vitæ austeritate transacta, se suamque locum, ab ipsis Fontes appellatum, sancto Bernardo tradidit: quibus ipse virum religiosum direxit, Gaufridum scilicet de Amalo (de eo vide librum quartum Vitæ S. Bernardi, cap. 2), a quo Cisterciense institutum incredibili devotione et alacritate susceperunt.

(285) Scripta anno Christi 1132.

(286) Quid Turstinus præstiterit in defensionem prædictorum monachorum, qui studio majoris per-

utrumque datum vobis desuper fateamur: quatenus divinis laudibus æternaliter misceatur, quidquid ex vobis temporaliter necessitatibus nostris impeditur, merito reverende et omni amoris sinceritate colende atque amplectende pater.

101 EPISTOLA XCVI.

AB RICHARDUM FONTANENSEM ABBATEM (287), ET SOCIOS EJUS, QUI DE ALIO ORDINE AD CISTERCIENSEM TRANSIERANT.

Laudat eos ob renovationem religiosæ disciplinæ.
Quanta audivimus et cognovimus ea, et fratres nostri uterque Gaufridus annuntiaverunt nobis, quemadmodum noviter recaluitis igne Dei, convulsistis de infirmitate, refluistis in novitate sancta. Digitus Dei est iste, subtiliter operans, suaviter renovans, salubriter mutans, non quidem de malis bonos, sed de bonis faciens meliores. Quis dabit mihi ut transeam, et videam visionem hanc magnam? Nec enim minus mira minusve jucunda ista promotio est quam illa mutatio: nisi quod multo facilius reperias multos sæculares converti ad bonum, quam unum quempiam de religiosis transire ad melius, Rarissima avis in terris est, qui de gradu, quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat. Vestrum proinde, dilectissimi, tam insigne, quam salubre factum non solum nos, qui servi vestræ sanctitatis esse percipimus, sed et universam merito lætificat civitatem Dei: quippe quo rarius, eo et clarius. Erat autem et necessarium ad cautelam, proximam defectui mediocritatem transcendere, et declinare teporem, qui Deo vomitum provocat; sed et sic oportebat propter conscientiam. Professis siquidem sanctam Regulam, an citra ejus puritatem sistere gradum tutum sit, ipsi sensitistis. Dolens doleo, quod urgente diei malitia, et nuntio festinante, plenum affectum exili cogor designare stilo et brevi chartula latam comprehendere charitatem. Si quid deest, frater Gaufridus viva voce supplebit (288)

EPISTOLA XCVII.

AD DUCEM CONRADUM (289).

Dehortatur eum a bello comiti Gebennensi inferendo, ne contra se ultorem Deum provocet.

1. Omnis potestas ab ipso est, cui dicit propheta: fectionis ad eum confugerant, docet ipsius epistola ex Monastico Anglicano referenda post Bernardinum. (287) Scripta anno 1132. Richardus prior fuerat in monasterio Eboracensi Sanctæ-Mariæ, inde egressus cum duodecim, ut dictum est, monachis, Romæ mortuus, ex tomo primo Monastici Anglicani, pag. 744. Huic suffectus Richardus alter, sacrificus quondam in prædicto coenobio Eboracensi, mortuus apud Claram-Vallem, ut legitur in ejusdem tomi pag. 745, de quo in epistola 320. Monasterium Fontanense diocesis Eboracensis ad Cisterciense institutum commigravit anno 1132. Mira sunt quæ de horum monachorum fervore leguntur in tomo primo Monastici Anglicani, pag. 733 seqq. Confer epistolam nunc 313 et epistolam 320, ubi de morte Richardi abbatis nomine et ordine secundi.

(288) Hic est Gaufridus deus de Amayo, « vir sanctus et religiosus, multorum monasteriorum orinator et institutor, » quem sanctus Bernardus ad Fontanenses monachos misit, ut eos formam Ordi-

Tua est potentia, tuum regnum, Domine: tu es super omnes gentes (I Paral. xxix, 14). Hinc ergo digne duxi tuam, o illustris princeps, commonere Excellentiam, quantum te oporteat deferre terribili, et ei qui aufert spiritum principum. Comes Gebennensis, ut accepimus per os ejus, ad justitiam se obtulit, et offert de omnibus quæ te dicis habere adversus eum. Si super hoc alienam pergis invadere terram, ecclesias destruere, incendere domos, exulare pauperes, homicidia perpetrare, et humanum fundere sanguinem; non est dubium quin graviter irrites adversum te Patrem orphanorum et Judicem viduarum. Eo certe irato, non expedit tibi dimicare in quantalibet multitudine vel fortitudine. Nihil enim intererit apud omnipotentem Dominum sabaoth, in multis an in paucis, cui volet dare victoriam. Ipse nimirum cum voluit fecit, **102** ut unus mille, et duo fugarent decem millia (*Deut. xxxii, 30*).

2. Hæc pauper ego, pauperum permotus clamoribus, tuæ Magnificentiæ scribere volui, sciens tibi honorificentius humilibus consentire, quam hostibus cedere: non quod putem hostem te fortiorem, sed quod noverim Deum omnipotentem potentiorum, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Hujus rei gratia tuam, vir nobilis, præsentiam adissem, si licuisset. Nunc autem pro me hos de fratribus nostris destinare curavi, si forte suis et nostris precibus a tua Dignitate obtineant vel perfectam concordiam, si fieri potest, aut certe inducias, usquedum liceat nobis firmam quærere pacem, ad Dei voluntatem, et honorem tuum, et patriæ salutem. Alioquin si nec oblatam justitiam recipis, nec nos precantes respicis, imo Deum in nobis de tua te salute commonentem non attendis, videat ipse et iudicet. Scimus autem quod merito formidamus, difficile posse congrredi tantos exercitus absque partis gravissima strage.

EPISTOLA XCVIII.

DE MACHABÆIS, SED AD QUEM SCRIPTA SIT IGNORATUR (290).

Respondet ad questionem, cur ex justis antique legis Machabæis Ecclesia diem festum decreverit.

1. Quod per fratrem Hescelinum tua Charitas a meam nis Cisterciensis doceret: ex tomo primo monastici Anglicani, pag. 741. De eodem Gaufrido in Vita S. Bernardi, libro quarto, cap. 2, n. 10.

(289) Scripta circa eundem annum. — Conradus, Zeringensis dux, quem contra Amedeum I, comitem Gebennensem, his diebus arma cogitasse, Samuel Guichenon auctor est, in Historia Gallica Ducum Sabaudia. Fuit autem Zeringen (inquit Munsterus Cosmographiæ libro III) castrum quoddam nunc dirutum, a quo duces Zeringenses suum titulum habuerunt, semi-milliaro infra Friburgum in Brisgoia. Hi duces a comitibus Habsburgensibus progeniti, et circa tempus Henrici III imperatoris exortu Gebizone auctore, in sexto demum hærede, Egone nuncupato, ad annum 1357 desere.

(290) Hunc titulum habent scripti fere omnes. In uno tamen Cisterciensi, epistola inscribitur: *Ad Brunonem Coloniensem, ut putatur de martyrio Machabæorum*. In veteri editione: *Putatur scripta ad Hugonem de Sancto Victore*. Conjectura pro Bru-